
Historia Gminy

W wiekach VI i VII w miejscu obecnego Połczyzna Zdroju znajdowała się słowiańska osada Palupe, czego świadectwem jest datowane na okres wczesnośredniowieczny grodzisko wydzielone usytuowane w odległości około 3 km od dzisiejszego miasta w widłach cieków wodnych wpływających do rzeki Wogry. W okolicach Połczyzna Zdroju było wiele takich osad słowiańskich, które dały początek miastu. Gród obronny, który miał swoje centrum w bezpośrednim sąsiedztwie rzeki Wogry – dzisiejsze okolice ul. Dolnej i Zamkowej, usytuowany był przy szlaku solnym którym przewożono sól i bursztyny z Kołobrzegu do Wielkopolski. Po otrzymaniu praw miejskich ok. 1335 r. według wzoru brandenburskiego drogą handlową prowadzącą przez miasto, jako niezwykle ważną, wyłożono belkami drewnianymi i dranicami. Najnowsze badania archeologiczne, prowadzone w 1996 r., ujawniły fragment tej drogi w ul. Grunwaldzkiej – dzisiejszy deptak.

Burzliwa jest historia obszarów położonych w sąsiedztwie Połczyzna Zdroju w XIII i XIV w., gdyż były to tereny nadgraniczne. W pobliżu kasztelanii białogardzkiej znajdowała się Brandenburgia, która w szybkim tempie anektowała ziemie polskie oraz biskupstwo kamieńskie. Na przełomie XII i XIII wieku Połczyn Zdrój wchodził w skład kasztelanii białogardzkiej, która stanowiła granicę pomiędzy Pomorzem Zachodnim a jednoczęściowym państwem polskim. Około roku 1290 z inicjatywy księcia Bogusława IV rozpoczęto w Połczynie budowę warownego zamku, który spełniał funkcję nadgranicznej strażnicy broniącej przed wtargnięciem Askanińczyków.

W XIV w. książę pomorski Warcisław IV darował osadę Połczyn rycerskiej rodzinie Wedłów. Połczyn rozwijał się w obrębie księstwa zachodniopomorskiego. Nowi właściciele miasta zabiegali o jego rozwój ekonomiczny. Związali się ściśle z nowymi władcami Marchii, w zamian otrzymali liczne nadania i urzędy. Z tego okresu (1337 r.) pochodzi pierwszy dokument, w którym wymieniana jest nazwa miasta – list hofdowniczny Hassego von Wedel do margrabiego Ludwika Wittelsbacha. W czasie panowania w mieście rodziny Wedłów Połczyn uzyskał swój pierwszy herb. Był to fragment winnicy z trzema krzewami winnej latorośli, było to odniesienie do istniejącej w mieście winnicy, która założył jeszcze Hasso Rudy na stokach doliny rzeki Wogry, na południe od zamku. Wieża zaczęła stopniowo przeistaczać się w miasto, otoczone palisadą i wałem ziemnym. Wejścia do miasta strzegły dwie bramy: Wardyńska od północy i Ogartowska od wschodu. W centrum miasta był rynek z ratuszem, z którym graniczył dziedziniec nowo zbudowanego kościoła pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny.

Szczególną ozdobą rynku była duża, nadnaturalnej wielkości drewniana kolumna – posąg przedstawiający rycerza Rolanda z gołogłową oraz nagim podniesionym mieczem, który był symbolem prawa i wolności obywatelskich. Prawdopodobnie jesienią 1374 r. wraz ze zdobyciem Czaplinka przez Polaków i wynikającymi stąd zmianami granic, nastąpiły też zmiany stosunków własnościowych w Połczynie. Panowie von Wedel nie byli zainteresowani już posiadaniem grodu i sprzedali miasto rycerzowi Gerdowi von Manteuffel z Białogrodu, pochodzącymi z możnowładczej rodziny pomorskiej.

Konflikty polsko-krzyżackie nie sprzyjały stabilizacji gospodarczej. Dla przykładu w 1433 r. miasto zostało spalone przez Krzyżaków. Trzydzieści trzy lata później zostało całkowicie ograbione przez wojska zaciężne, które brały udział w wojnie trzynastoletniej pomiędzy Polską a Zakonem Krzyżackim. W 1500 r. miasto ponownie zostało doszczętnie spalone, zapanował niedostatek i stagnacja gospodarcza. Dominującą pozycję wśród właścicieli Połczyna zdobył na początku XVI w. Kurt von Manteuffel, który rozbudował miejscowy zamek, założył trzy huty szkła, mieszczące się w Lipie, Kłokowie i Kłokówku, w których wyrabiano szkło okienne, a także m.in. witraże dla nowo wybudowanego kościoła w Bułarach. W 1515 r. wprowadził w mieście prawo lubeckie, honorujące przywileje mieszczan, głównie korzystniejsze zasady dziedziczenia majątku. Tym samym przyczynił się do ożywienia gospodarki miejskiej.

Kurt von Manteuffel nadał Połczynowi nowy herb. Swoją herb rodzienny - czerwony poprzeczny belk na srebrnym polu, połączony z dotychczasowym herbem miasta nadanym mu przez pierwszych właścicieli. Powstał w ten sposób, który do dzisiaj stanowi symbol Połczyna. Do czynników destrukcyjnych, hamujących rozwój ekonomiczny miasta, oprócz cyklicznych powodzi zaliczyć należy epidemie. W 1529 r. miasto nawiedziła tzw. angielska gorączka znacznie dziesiątkująca mieszkańców.

Do Połczyna reformacja nadchodziła z trudem. Pozycja Kościoła katolickiego była w mieście silna. Od 1521 r. biskupem kamieńskim był Erazm von Manteuffel z Połczyna, człowiek wykształcony i mający silne wsparcie ze strony księstwa pomorskich. Był zdecydowanym wrogiem reformacji, pomimo iż przyjął ją księstwo pomorskie. Zmarł w 1544 r. i pochowany został w krypcie rodzinnej pochyłki kościoła parafialnego, gdzie dotąd znajduje się jego płyta nagrobna. Położenie Połczyna na granicy pomiędzy księstwami pomorskimi i Królestwem Polskim działało destabilizująco na sytuację gospodarczą i polityczną. Był to teren wielu konfliktów granicznych. I tak np. jesienią 1587 r. po przyczynie zatargu stały się winie, które mieszkańcy Połczyna pałli po stronie polskiej w lasach koło wsi Kluczewo. Na polecenie starosty drahimskiego zabrano kilka sztuk, co spowodowało najazd na Kluczewo oddziałów dowodzonych przez Manteufflów z Połczyna i Lipia. Oddziały dysponowały nawet armatami, które oddały ponad sto strażaków, niszczyły zabudowania wsi. Padli zabici i ranni. Brandenburczycy zabrali tebydło. Starosta drahimski zwrócił się ze skargą do księcia pomorskiego, który nakazał Manteufflom zwrot zabranej zwierzyny. W okresie tym rozwijał się lokalny handel bydłem i winami. Nadwyżka zboża zaczęła wykorzystywać do produkcji piwa. W mieście powstawały browary produkujące coraz lepsze napoje skutecznie konkurujące np. z piwem białogardzkim i zaopatrujące wiele miast nowomarchijskich.

Prócz browarnictwa najlepiej rozwijały się takie rzemiosła jak tkactwo, szewstwo, krawiectwo, produkujące towary na rynek lokalny. Od sierpnia 1592 r. za zgodą księcia pomorskiego odbywały się w Połczynie jarmarki. W myśl przywileju księstwa tego dnia jarmarku był wtorek po świętym Bartłomieju (tj. po 24 sierpnia). Przedmiotem handlu było bydło i wszelkie towary rolnicze oraz wyroby miejscowego rzemiosła. W 1601 r. Połczyn padł ofiarą powodzi. Miasto doszczętnie spłonęło i cofnięty zostało wówczas przywilej organizowania jarmarków.

Kolejne lata upłynęły w Połczynie pod znakiem wojny trzydziestoletniej, która przyniosła miastu zniszczenia, nędzę i stagnację gospodarczą. Po zakończeniu wojny trzydziestoletniej obszary tzw. szlachty zamkowej rodu Manteuffel położone wokół Lipia i Połczyna i inne posiadłości rycerskie poddano jednolitej administracji, tworząc dystrykt powiatowy. Na jego czele stał landrat Jakub von Krockow. W latach siedemdziesiątych XVII w. pomyślnie rozwijała się szkoła miejska, w której uczono m.in. gry na skrzypcach i klawikordzie. Działalność tę inspirował miejscowy pastor - Joachim Titel. Wielką jego zasługą było zwrócenie uwagi na leczniczy charakter odkrytych w 1688 r. źródeł wody mineralnej. Od tego czasu do miasta zaczęli przybywać kuracjusze, na potrzeby

---

których w 1705 r. Jakub von Krockow junior (wnuk pierwszego w?aciela miasta) wybudowa? pierwszy dom zdrojowy. Rosn?ce znaczenie kurortu w pó?nocnej Europie spowodowa?o, ?e dla dogodniejszego dojazdu zbudowano w roku 1851 drog? ??cz?c? Po?czyn ze Szczecinem, a w roku 1903 lini? kolejow? do Berlina. Cho? uzdrowisko po?o?one by?o z dala od wielkich miast i na peryferiach pa?stwa, odwiedzali je do?? cz?sto dostojni go?cie. Ju? w 1712 r. zaszczyci? Po?czyn pó?toramiesi?czn? obecno?ci? sam ksi??? Ferdynand z Kurlandii. W latach 1870-1908 wybudowano obiekty lecznicze istniej?ce do dnia dzisiejszego. Obecnie nosz? one nazwy: „Borkowo”, „Gryf”, „Irena”, „Leo Karli”, „Podhale”.

Oko?o roku 1857 pracuj?cy w szpitalu miejskim dr Lehman zaczyna do leczenia schorze? reumatycznych i zwyrodnie? stawów stosowa? borowin?, której w?a?ciwo?ci lecznicze ju? wówczas oceniane by?y bardzo wysoko. Przed I wojn? ?wiatow? najwi?ksza liczba kuracjuszy- 4126 odnotowano w 1913 roku, za? w okresie mi?dzywojennym w roku 1920 , kiedy to w uzdrowisku przebywa?o 6316 osób. Odpowiednia reklama , a tak?e nadanie miastu w 1926 r. nazwy Bad Polzin , przyczyni?o do wzrostu popularno?ci uzdrowiska . Od kwietnia 1929 roku do marca 1930 r. z jego us?ug korzysta?o a? 11339 kuracjuszy.

Jedn? z najczarniejszych kart historii Po?czyna Zdroju jest hitlerowski o?rodek Lebensborn, który dzia?a? w dzisiejszym sanatorium „Borkowo”. Lebensborn by?a to niemiecka instytucja, która oficjalnie funkcjonowa?a jako opieku?czo-charytatywne stowarzyszenie. O?rodek Lebensbornu w Po?czynie-Zdroju powsta? 1 maja 1938 (niektóre ?ród?a podaj? dat? kwiecie? 1938), dzia?a? do ko?ca lutego 1945. Nazwano go „Heim Pommern”. Mie?ci? si? w dawnym sanatorium „Luisenbad” (dzi? – szpital uzdrowiskowy „Borkowo”). Móg? przyj?? 60 matek i 75 dzieci – mie?ci?y si? tu trzy oddzia?y: kobiet ci??arnych, po?o?niczy i ma?ego dziecka. Personel sprowadzono z Bawarii.

Pocz?tkowo o?rodek w Bad Polzin zajmowa? si? matkami i ich nowonarodzonymi dzie?mi, jednak z czasem rozszerzono dzia?alno??: w „Heim Pommern” dokonywano germanizacji dzieci pochodz?cych w wi?kszo?ci z Polskich rodzin. Kierowano tu dzieci z zak?adów przej?ciowych, o ile przesz?y badania rasowe, zdrowotne i psychologiczne. Zmieniano ich dane osobowe, na miejscu wydawano nowy akt urodzenia, nadaj?c im now? to?samo??. Zakazywano mówi? w j?zyku polskim i kontaktowa? si? z rodzin?. Dzieci, których stopie? germanizacji oceniono pozytywnie – wywo?ono do o?rodków w g??b Niemiec, sk?d trafia?y do niemieckich rodzin adopcyjnych.

Dzieci obcych narodowo?ci, przed przekazaniem ich rodzinom niemieckim, przebywa?y w zak?adach w Kaliszu, Puszczykowie, Po?czynie-Zdroju, Oberweis w Austrii oraz w Szko?ach Ojczy?nianych w Achern/Baden i Niederaltreich. Dzieci polskie w szczególnym stopniu t?skni?y za swoimi rodzicami i opiera?y si? procesowi niemczenia.

Doktor medycyny Robert Wilhelm D?ker (...) od 1938 do listopada 1943 roku zatrudniony by? w zak?adzie „Pommern” w Po?czynie-Zdroju, gdzie zetkn?? si? z dzie?mi polskimi, przywiezionymi tam z domu dziecka w Puszczykowie. Dzieci te, w wieku 3 do 9 lat, mia?y polskie nazwiska i rozmawia?y tylko po polsku, „cho? mia?y ca?kiem blond w?osy i z wygl?du mo?na je by?o uzna? za dzieci niemieckie”. Po roku pobytu wywieziono je do zak?adu „Sonnenwiese” ko?o Lipska.(...) (R. Hrabar, „Lebensborn” czyli ?ród?o ?ycia. Warszawa 1976, s. 134-135)

Doktor Norbert Schwab, obywatel austriacki, (...) przeje?? stanowisko po dr. D?kerze w Po?czynie-Zdroju. Przebywa?a tam wtedy grupa dzieci z „Kraju Warty”, a jesieni? [1944] przyby?a dalsza grupa. Wszelkie dotycz?ce ich dokumenty znajduja?y si? w centrali w Monachium. Przybywszy do Po?czyna dzieci te nosi?y ju? nazwiska niemieckie, lecz na spisie obok nazwisk niemieckich figurowa?y jeszcze cz??ciowo poprzednie nazwiska polskie. Oczywi?cie w Po?czynie nazwiska

---

dawne zostały całkowicie zlikwidowane. Cztery z tych dzieci przekazano rodzinom zastępczym (...). W lutym 1945 roku dr Schwab ewakuował resztę matek pensjonariuszy do zakładu „Taunus” w Wiesbaden (...). (R. Hrabar, „Lebensborn” czyli źródło życia. Warszawa 1976, s. 135-136)

Przeważająca większość zrabowanych dzieci nie powróciła po wojnie do rodzin, po zmianie danych osobowych nie można było ustalić miejsca ich pobytu (większość akt i dokumentacji dzieci została zniszczona przez pracowników Lebensbornu). Na szczęście niektóre udało się odzyskać. Tak było z dwiema córkami straconego w Forcie VII poznańskiego lekarza, Franciszka Witaszka, Alodi i Dari. Dziewczynki trafiły do „Gaukinderheim” w Kaliszu, stamtąd prawdopodobnie w połowie stycznia 1944 roku przewieziono je do Połczyzna-Zdroju. Tam zmieniono ich nazwisko na Wittke. Starszą, Alodi adoptowała rodzina Wilhelma Dahla (zmieniono nazwisko dziecka na Dahl) z Meklemburgii, młodsza, Daria – trafiła jako Dora Wittke do rodziny Edmunda Schöln z Austrii. Matka dziewczynek po wojnie, po powrocie z obozu w Oświęcimiu, rozpoczęła poszukiwanie dziewczynek. Kiedy powróciła w 1947 roku – nie pamiętała już języka polskiego.

Amerkański Trybunał Wojskowy w Norymberdze wystąpił z oskarżeniem przeciwko organizacji Lebensborn. Działalności Lebensbornu zajęto się podczas ósmego procesu norymberskiego, tzw. Procesu RuSHA. W 1950 roku niemiecki Trybunał Denazyfikacyjny w Monachium uznał działalność Lebensborn za zbrodniczą.

Śledztwo w sprawie popełnienia zbrodni nazistowskiej przez niemieckich funkcjonariuszy Zakładów Lebensborn w Połczyźnie-Zdroju w okresie od 1939 r. do lutego 1945 r. polegającej na wyniszczeniu ludności narodowości polskiej, poprzez przymusowe odbieranie dzieci polskich w celach ich germanizacji zostało podjęte na nowo 12 listopada 2001 r. W toku postępowania ustalono, iż Zakład Lebensborn w Połczyźnie-Zdroju istniał od kwietnia 1938 r. do lutego 1945 r. i dokonywano w nim germanizacji dzieci głównie z polskich rodzin. Kierowane były do niego dzieci z „zakładów przejściowych” (między innymi z Kalisza i Bruszkowa), które wcześniej zakwalifikowano do zniemczenia w wyniku badań rasowych, zdrowotnych i psychologicznych. Ujawniono również dane kierowników tej jednostki oraz fakt, iż jego personel sprowadzony został z Bawarii. Istniały w nim trzy oddziały: kobiet ciążarnych, pozostań i matek dzieci. W zakładzie Lebensborn zmieniano dzieciom dane osobowe nadając im nowe tożsamość – wydając nowy akt urodzenia zawierający nieprawdziwe dane. W związku z tym istnieje bardzo duże trudności w dotarciu do pokrzywdzonych, gdyż większość z nich nie zna swojego pochodzenia. W zakładzie obowiązywał całkowity zakaz używania języka polskiego oraz kontaktu z rodzicami lub krewnymi. Wprowadzony był również system kar. Po pewnym okresie czasu dzieci, które poczyniły zadawalające postępy w procesie germanizacji wywożone były do specjalnych ośrodków w Głęb Niemiec, a następnie (lub też od razu) przekazywane do rodzin niemieckich. Proces germanizacji obejmował kilkuletnie dzieci. Ustalono, iż identyczne procedury w przedmiotowym zakładzie stosowano również wobec dzieci ukraińskich.

W toku śledztwa udało się odtworzyć przebieg germanizacji kilkorga dzieci w tym kilku obecnych obywateli Niemiec. Wystąpiono do archiwów niemieckich o udostępnienie dokumentów dotyczących funkcjonowania, a w szczególności wykazu (kart osobowych) dzieci poddanych germanizacji w tym Zakładzie. Ponadto ustalono, iż w Archiwum Federalnym w Berlinie znajdują się karty dzieci poddanych germanizacji, w tym cztery z nich została sporządzona w zakładzie Lebensborn w Połczyźnie-Zdroju. Dostęp do tych materiałów jest możliwy tylko na miejscu w trakcie osobistej kwerendy, którą może przeprowadzić prokurator. Śledztwo umorzono wobec śmierci wykrytych sprawców i niewykrycia pozostałych w dniu 30.09.2004 r.

Więcej informacji na temat Lebensbornu można znaleźć na poniższych stronach:

-
- <http://www.dws-xip.pl/reich/ss/leben.html>
  - <http://www.dws-xip.pl/reich/Monika/dokument1.html>
  - <http://www.szczecinek.org/forum/viewtopic.php?f=4&t=942>

- [Udost?pnij](#)

- [Drukuj](#)

- [PDF](#)